

INTERVIEW Belgische professor Bernard Lietaer voorspelt

‘Het is wachten op

● Bernard Lietaer (69) is een geldspecialist met wereldfaam. Na een carrière in de Amerikaanse academische wereld heeft hij nu opnieuw een vaste stek gevonden in Brussel. © FOTO TIM DIRVEN

De dollar en de euro staan op het punt in elkaar te stuiken. Dat zegt geldspecialist Bernard Lietaer. ‘Ons huidig geld-systeem is niet duurzaam. De voorbije 40 jaar zijn er 425 systeemcrashes geweest. Moeten we wachten op de volgende crash om te beseffen dat er iets fundamenteel mis is met ons geldsysteem?’
Johan Corthouts

Bij het grote publiek is de Belgische geldspecialist een nobele onbekende. In universitaire kringen kennen ze Lietaer daarentegen maar al te goed. De vroegere telg van de Amerikaanse topuniversiteit Massachusetts Institute of Technology (MIT) is een wereldautoriteit in zijn vakgebied. Zijn artikels worden gepubliceerd in de meest vooraanstaande academische magazines.

De 69-jarige geldspecialist was een groot deel van zijn carrière in de States aan de slag. Na jaren van omzwervingen in de VS heeft hij terug een vaste stek in Brussel gevonden. Vanop de tiende verdieping van een met boeken volgepropt appartement schopt Lietaer tegenwoordig de wereld een geweten.

Zijn buitenlands avontuur heeft alvast sporen nagelaten. Wie met hem praat, moet de oren spitsen. Het Nederlands van de geldspecialist is doorspekt met Engelse woorden, al blijft er ook een opvallend West-Vlaams accent doorklinken. “Ik functioneer al jaren meer in het Engels dan in het Nederlands”, verontschuldigt hij zich.

Lietaer verwierf bekendheid met *De Toekomst van het Geld*, een boek dat eind jaren negentig eerst in het Duits werd gepubliceerd en in intussen in achttien talen vertaald werd. Daarin voorspelde hij een crash van het geldsysteem. Onze samenleving kan de vergrijzing, de werkloosheid, de klimaatverandering en de monetair instabiliteit niet oplossen met het huidige geldsysteem, was de centrale stelling van dat boek.

Vandaag werkt hij aan een publicatie voor de Club van Rome, een wetenschappelijk stichting die in de jaren zeventig ophef maakte met een rapport over de negatieve gevolgen van ongebreidelde economische groei. *Geld en duurzaamheid*, de *missing link* wordt de titel van het nieuwe werk. Lietaer: “Dagelijks wordt een volume van 4.000 miljard dollar door de valutamarkten gepompt. Ons monetair stelsel is zeer efficiënt, maar duurzaam is het niet. Vandaar dat het om de haverklap ineenklapt.”

In totaal werden de afgelopen 40 jaar reeds 425 systeemcrashes opgetekend. Het gaat dan om drie soorten crises: monetair crashes waarbij de waarde van een munt op een week of twee met meer dan 20 procent daalt; banken die onderuit gaan zoals in 2007-2008; of om overheden die hun leningen niet meer gelooftwaardig kunnen afbetalen, zoals nu met Griekenland.

Zee van schulden

Dat er zoveel landen crashes ervaren, komt volgens Lietaer omdat er maar één soort geld in ons systeem wordt gebruikt. “Elke regering waar ook ter wereld gebruikt hetzelfde soort geld: geld dat geschapen is uit bankleningen met intrest. Iedere euro, dollar, renminbi, roebel of yen vertegenwoordigt een uitstaande lening.”

Het cijfer van 425 doet duizelen, maar komt uit onverzochte bron: “Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) telde tussen 1970 en 2010 maar liefst 208 monetair crises, 145 bankcrashes en 72 crises rond overheidsschulden. Dat zijn er welgeteld 425, en vele van die crises en crashes zijn met elkaar verbonden”, zegt Lietaer, om er aan toe te voegen: “Moeten we echt wachten op de 426ste crash voordat we beseffen dat er een fundamenteel probleem is, dat er een systeemprobleem is?” Het IMF publiceerde de voorbije week nieuwe cijfers over de wereld economie. De internationale instelling is bijzonder pessimistisch over de kansen op groei in 2012. Vier jaar na de val van de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers blijft de motor van de wereldcon-

Als we over twintig jaar zullen terugblikken op de periode tussen 2007 en 2020, dan zullen we spreken over de Tweede Grote Depressie. We zitten daar vandaag al middenin

mie sputteren. Beterschap is niet meteen in zicht. De wereld verzuipst stilaan in een zee van schulden, van Japan over Griekenland tot de VS.

“Men probeert vandaag door groei en inflatie de crisis te bestrijden”, zegt Lietaer. De monetair specialist gelooft evenwel dat men met zulke klassieke recepten de crisis niet meer opgelost zal krijgen. “We zitten dicht bij het moment dat eerst de euro, en dan de dollar gaat crashen. Die twee munten zijn zo instabiel geworden dat we dat niet langer kunnen uitsluiten”, zegt Lietaer.

Een crash van de dollar met 20 procent is voldoende om het hele wereldsysteem te laten imploderen, beweert Lietaer. “Iedere grote bank zal terug hulp nodig hebben. Grote bedrijven zullen kampen met reusachtige problemen. De werkloosheid zou dan kunnen exploderen naar 25 à 30 procent.”

De Belgische geldspecialist schuwt de straffe uitspraken niet. “Het is wachten op de crash”, roept hij regelmatig. Of sterker: “We zijn aan het crashen.”

“Als we over twintig jaar zullen terugblikken op de periode tussen 2007 en 2020 dan zullen we spreken over de Tweede Grote Depressie. We zitten daar vandaag al middenin”, zegt Lietaer.

De Belgische specialist wil met munten, die parallel of complementair aan bestaande munten kunnen worden ingezet, de wereld economie er terug bovenop helpen. De meest dringende munt is ongetwijfeld de ‘C3’, een businessmunt die vooral kleine ondernemingen voor jobverlies en faillissementen moet behoeden.

“Kmo’s kampen vaak met liquiditeitsproblemen omdat ze laattijdig worden betaald. Grote bedrijven betalen hun rekeningen doorgaans

de ondergang van het huidige geldsysteem

de crash’

na 90 dagen. Overheden talmen meestal nog langer met het betalen van hun rekeningen. Zelf moeten kleine bedrijven onmiddellijk of op 30 dagen betalen voor aankopen van producten en diensten. Banken zijn meestal niet geïnteresseerd om kleine bedrijven werkkapitaal te verstrekken. De C3 biedt een oplossing. Kleine bedrijven kunnen met deze munt betalen in afwachting dat grote bedrijven en overheden hun openstaande rekeningen vereffen.

“In Uruguay en Brazilië werken ze reeds met zo’n complementaire munt. Drie andere Latijns-Amerikaanse landen zijn ook geïnteresseerd. Ik word gevraagd in Rusland en Japan. In Europa is voorlopig niemand geïnteresseerd. Als je de werkloosheid wil bestrijden is de C3 nochtans een uitstekend instrument”, zegt Lietaer. “In Zwitserland hebben ze al 75 jaar zo’n complementaire munt. De ‘wir’ wordt in Zwitserland gebruikt door 65.000 kmo’s. Een op vier Zwitserse firma’s gebruikt vandaag die munt, dat is het geheim achter de stabiliteit van de Zwitserse economie.”

Noem een probleem en Lietaer citeert een munt waarmee het probleem kan worden opgelost. “In Litouwen is er een plan om met ‘dora’s’ te betalen om leerproblemen aan te pakken”, zegt hij. “In Japan heb je honderden systemen om het probleem van de vergrijzing aan te pakken, zonder dat dit de overheid een cent kost.”

Wereldwijd zijn er ondertussen een 5.000-tal systemen van complementaire munten in omloop. In Vlaanderen zijn er bijna dertig kleinschalige systemen in werking. Een ervan zijn de Gentse ‘torekes’, “een munt waarmee het sociaal beheer van de Rabotwijk gestimuleerd wordt. Door de invoering van de ‘torekes’ heeft het Gentse stadsbestuur met zijn budget voor deze buurt drie keer meer impact dan voorheen.”

Tegenstanders verwijten Lietaer dat zijn complementaire munten minder efficiënt zijn dan het monopolie van bestaande munten. De Belgische professor heeft geen moeite om dat te erkennen. “Complementaire munten zijn minder efficiënt. Dat is een van de redenen waarom er zo smalend over gedaan wordt. Maar het mag geen reden zijn om ze af te schrijven.”

Het monopolie van de banken

Om het monetair systeem duurzamer te maken heb je een grotere diversiteit aan munten nodig, zegt Lietaer. “De bestaande munten moeten niet per se verdwijnen. Je moet wel meer types van munten in omloop brengen zodat je een optimaal monetair ecosysteem krijgt. Nogmaals: het huidige systeem zit in een crisis. We hebben de voorbije veertig jaar meer dan tien crashes per jaar gehad. Dat is bijna een per maand. Het is dus zeker niet alleen een probleem van slecht management, zoals men de Grieken vandaag verwijt.”

Lietaer kan zijn enthousiasme niet verbergen als hij nog tal van andere voorbeelden van complementaire munten citeert. Ontgoocheling en woede komen bovendien als we tegenwerpen dat zijn alternatief tot dusver niet veel weerklank heeft gekregen. “Mijn munten worden gezien als ‘geitenwollensokkengedoe’”. Ze worden niet aux sérieux genomen. Mijn alternatieve systeem is vandaag nog steeds marginaal. Dat komt omdat het in fette gesaboteerd wordt.”

Lietaer wijst de banken met de vinger. “Het grote probleem met ons geld vandaag is het monopolie dat de banken erop bezitten. De banken, met inbegrip van de centrale banken, zijn niet geïnteresseerd in mijn aanpak omdat dit hun monopolie om geld te scheppen aantast. Ze doen geheimzinnig over hoe het systeem werkt. Ze hangen een rookgordijn op om hun belangen veilig te stellen.”

Een voorbeeld van wat een monopolie de banken oplevert, toont aan waarom ze dat doen. Lietaer haalt er een boekje bij van een Franse expert. Die berekende hoeveel meer geld de Franse overheid heeft betaald op haar staats-schuld sinds 1973. In dat jaar besliste de Franse Assemblee dat de overheid niet langer voor leningen mocht aankloppen bij de Franse centrale bank. “In 1973 had Frankrijk een staats-schuld van 21 procent. Mocht ze bij de Franse centrale bank zijn blijven lenen, zou de staats-schuld vandaag 8 procent bedragen. Door te lenen bij privébanken bedraagt de staatsschuld vandaag ongeveer 80 procent, of tien keer meer.”

Lietaer is een van de medewerkers van de euro; of beter gezegd van de ecu, de voorloper van de Europese eenheidsmunt die in de jaren tachtig in de steigers werd gezet. Lietaer werkte

IDENTIKIT

- Bernard Lietaer (1942) is een expert in geldsystemen. Hij schreef tal van boeken en artikels over de financiële sector. Hij werkte bij de Nationale Bank van België mee aan de lancering van de ecu, de voorloper van de euro (1987 - 1993).
- Lietaer was voorzitter van het elektronisch betaalsysteem bij de Centrale Bank. Hij stichtte GaiaCorp (1987-1991), een succesvolle deviezenhandel waarvan de opbrengsten bestemd waren voor milieuprojecten. Lietaer was jarenlang actief als professor internationale financiën aan de KU Leuven en in de VS. Tot op vandaag is hij raadgever van ontwikkelingslanden, Europese instellingen en multinationals.
- Momenteel is hij researcher aan de Universiteit van Californië in Berkeley. Hij is lid van onder meer de Club van Rome en de World Business Academy.
- Lietaer studeerde voor burgerlijk ingenieur aan de KU Leuven. Aan het MIT in de VS verwierf hij een diploma bedrijfsadministratie.

in die periode bij de Nationale Bank. “De spelregels voor de euro zijn in de jaren tachtig in grote lijnen op papier gezet. Toen al was duidelijk dat er problemen zouden komen. Het management van de euro werd nooit goed geregeld. Ook werd er nooit een exit voor landen als Griekenland voorzien. Eens in de euro, altijd in de euro. Het is mooi dat de euro nog tien jaar zonder noemenswaardige problemen heeft gewerkt.”

De geldspecialist ziet de euro in zijn ‘tegenwoordige vorm’ 2012 niet overleven. “Ik zeg niet dat er geen euro meer zal zijn. Zolang Frankrijk en Duitsland het met elkaar eens kunnen blijven, zal er nog een Europese munt blijven bestaan. Maar er zijn veel problemen. Misschien blijven we over met een Duitse euro. Landen als Nederland en Oostenrijk en ook België hebben er dan belang bij om bij die munt aan te sluiten.”

Er is nog een toekomst mogelijk voor de Grieken in de eurozone – vindt Lietaer: “Voor alles wat met internationale handel, toerisme en scheepvaart te maken heeft zouden zij kunnen de euro gebruiken zoals nu. Maar om sociale problemen op te lossen, raad ik hen aan om een nieuwe parallelle munt in te voeren. Zo kunnen de Grieken hun sociaal systeem financieren met ‘neodrachmes’. De regering kan die munt zelf uitgeven en een bijdrage vragen van ‘neodrachmes’ in ieder gezin. Op die manier krijgt de munt een eigen waarde. In plaats van alle sociale diensten af te breken, kunnen ze die met de neodrachme behouden.”

Zijn idee om in Griekenland een parallelle munt in te voeren is voor Lietaer een voorbeeld van ‘out-of-the-box’-denken of ‘buiten-de-doos-denken’ zoals de geldspecialist het zelf iets prozaïscher uitdrukt. “Het systeem in de huidige vorm is gedoemd. Wat mij interesseert is onze samenleving te redden.”

Zo’n keuze heeft enorme maatschappelijke implicaties. “Als de euro vandaag ten onder gaat, dan gaan de banken mee de dieperik in en zit de samenleving met een gigantisch probleem. Dan gaat alles kapot. Als de complementaire munten op grotere schaal in werking treden, dan zouden de problemen zich meer beperken tot de banksector”, zegt hij.

Of overheden het aandurven om op een drastische manier preventief in te grijpen in het geldsysteem, durft de geldspecialist te betwijfelen. “Meestal is het wachten tot alles als een kaartenhuisje in elkaar stort. Historisch gezien, misschien komt er zelfs oorlog van, waarna iedereen terug met een propere lei begint.” Maar er is ook hoop. De centrale bank van Brazilië heeft onlangs een studie uitgevoerd en die is lovend voor een aanpak met een complementaire munt. Die centrale bank concludeerde dat sociale munten geen problemen scheppen voor het beheer van de real, de officiële munt. Bovendien helpen ze problemen oplossen die anders nooit worden aangepakt. Intussen heeft de Braziliaanse overheid de lancering van tweehonderd ‘dubbele muntbanken’ gefinancierd. Het gaat om banken die zowel actief zijn in de nationale munt als in een sociale munt. Als dat in Brazilië kan, waarom kan dat dan niet in Europa?”

En voor het overige is het een kwestie van geloof. “Als mensen niet meer geloven in een bepaalde munt, dan is het gedaan met die munt. Dat geldt zowel voor euro’s als voor C3’s.”

‘Komt de liefdesbrief terug? Ik hoop daar niet op’

U werd ingehaald als een soort crisis-manager. Bent u dat nog altijd?

“Toen ik begon in januari 2002 was het bedrijf nog winstgevend. De internetrevolutie is begonnen in de zomer van 2002. In de tweede jaarhelft verloren we 6 procent volume. Op het einde van het jaar waren we verlieslatend. Toen was er verandering nodig.

“Ik maakte bij het personeel de vergelijking met Sabena. Het was crisis. Met de steun van alle stakeholders – overheid, vakbonden, personeel – hebben we de nodige hervormingen doorgevoerd. Maar toen heb ik heel snel de vaststelling gemaakt: dit bedrijf is in blijvende verandering. Eventjes achteroverleunen, dat bestaat niet. Vandaag is het geen crisismanagement meer, maar je moet wakker blijven.”

Is papieren post in het internettijdperk nog wel een dienst van openbaar nut? Misschien moet de overheid inzetten op betaalbaar breedbandinternet voor iedereen, zo klinkt het in Europese kringen, in plaats van op algemene postdiensten.

“Wij gaan uit van de definitie van universele dienst zoals die nu wettelijk is vastgelegd: postbedeling vijf werkdagen per week en overal in België. Ik vind het belangrijk dat we dat vasthouden.

“Het is legitiem dat men breedband over de bevolking wil verspreiden. Maar zelfs al is de internetpenetratie 80 procent, dan heb je nog altijd mensen die afhankelijk zijn van brievenpost. De twee moeten naast elkaar bestaan. Ik zal de waarde van de universele dienstverlening van post blijven verdedigen als een belangrijke sociale hoeksteen voor de samenleving.”

Bpost moet van de Europese Commissie 417 miljoen euro oude staatssteun terugbetalen. Schuilt daar geen ideologische vraag achter: welke rol heeft een overheidsbedrijf te spelen in een vrije markt?

“Nee. Het ging er alleen om of de financiële stromen tussen bpost en de overheid juist en verantwoord waren en of ze ons geen concurrentievoordeel gaven. De Commissie vindt dat – aangezien bpost vanuit zijn monopolie voldoende winst haalt uit brievenpost – vindt een stuk van die winst hadden moeten gebruiken om de factuur van de beheersovereenkomst met de overheid te verminderen. Is dat ideologisch? Dat laat ik in het midden.”

Concurrenten als DHL, Spring of Swiss Post vinden dat de staatssteun bpost in staat stelt sommige diensten onder de kostprijs aan te bieden, waardoor die markt voor hen afgesloten blijft.

“Welke? Mijn vraag aan hen: in welke markten liggen onze prijzen onder de marktprijs? In die markten waar we te lage prijzen hanteerden – Taxipost vijf jaar geleden – is de prijs intussen in lijn gebracht.”

U klaagt over een gebrek aan feedback vanwege de Europese concurrentieautoriteiten. Is de Europese Commissie een ‘blackbox’ die plotseling een bedrag van 417 miljoen uit zijn hoed tovert?

“De Commissie heeft bij staatssteundossiers geen tegensprekelijke procedure waarbij de betrokken onderneming partij is. Ik heb daar veel gevoelens bij, maar ik stel vast: zo is het. Punt.”

Hoeveel politiek komt erbij kijken?

“(wikt woorden) Ik heb altijd veel respect voor de Europese instanties gehad en ik hoop - ik kan alleen maar de hoop uitdrukken - dat ze zich door factuele analyses laten leiden.”

Is het een voordeel dat minister van Overheidsbedrijven Magnette en premier Di Rupo tot dezelfde socialistische familie behoren als Europees commissaris Almunia?

“Dat zou ik niet weten.”

‘Het gaat allemaal veel te langzaam’, zuchtte u.

“Het mag sneller gaan. Eurocommissaris Almunia zal antwoorden: dat ligt ook aan u en de dossiers die u op tafel legt. Dat is het spel van geven en nemen. Ik heb de hoop dat we de komende onderhandeling over de nieuwe beheersovereenkomst sneller kunnen afronden.

“Ik ben een ongeduldig man, maar al veel minder ongeduldig dan tien jaar geleden. Ik zag gisteren nog een medewerker die even oud is als ik en met pensioen gaat. ‘Mijnheer Thijs, de veranderingen van de afgelopen tien jaar mag u echt niet onderschatten’, zei hij mij. Vanuit het terrein krijgen we de vraag: doe het wat rustiger aan. Maar spijtig genoeg kunnen we dat niet.”

De Europese dossiers bemoeilijken de langverwachte beursgang van bpost.

“Dat stond op de agenda enkele jaren geleden. Het is frustrerend voor medewerkers

Vanuit het terrein krijgen we de vraag: doe het wat rustiger aan. Maar spijtig genoeg kunnen we dat niet

en management dat je dat dan niet kunt doen. Maar goed: *that’s life*. We gaan nu de balans opmaken: doen we het en zo ja, wanneer? De aandeelhouders moeten dat beslissen.”

Het is maandag staking. Hoeveel kans is er dat we post in de brievenbus zullen vinden?

“Dat zou moeilijk kunnen worden, tot mijn mateloze frustratie.”

Hebt u nog iets ondernomen?

“Ik heb onze vakbonden aangesproken. Ze wezen mij er op dat het een interprofessionele staking is en dat ze solidair zijn met de oproep van hun leiders. Ze hebben beloofd dat het ordelijk zal verlopen, met respect voor de mensen die willen werken.”

Bpost is voor de linkerzijde een symbool dossier. ‘De extremistische Europese Commissie bedreigt minstens 2.500 jobs bij bpost’, zegt de PVDA.

“Daar is niks van aan. De Europese beslissing gaat alleen over het verleden en niet over de toekomst. Spreken over ontslagen, dat is pure speculatie.”

Wat vindt u van de algemene staking?

“Ik respecteer het stakingsrecht. Maar ik zou willen dat de syndicaten duidelijke doelstellingen communiceren. Wat wil men nu verkrijgen?”

Het behoud van de welvaartsstaat, zal wellicht hun antwoord zijn.

“Dan verwijt ik naar professor Blanpain. Gaan staken tegen iets wat nog niet bestlist is, is dat de juiste weg? Niet nu we in een economische crisis zitten en moeten vechten om de concurrentiekracht van het land.”

Toen ik begon in januari 2002 was het bedrijf nog winstgevend. De internetrevolutie begon in de zomer van 2002. In de tweede jaarhelft verloren we 6 procent volume. Op het einde van het jaar waren we verlieslatend. Toen was er verandering nodig